

La perspectiva ecologista: el bioregionalisme

Josep PUIG i BOIX

*Departament de Geografia
Universitat Autònoma de Barcelona*

Del 21 al 26 d'agost de 1988 va tenir lloc el III Congrés Bioregional Nord-americà (NABC-III). Aplegà més de 350 persones procedents de totes les parts de la «Turtle Island» (Illa de la Tortuga, nom donat per la cultura dels indis Seneca a la part Nord del continent americà i a la vegada nom amb el que els bioregionalistes han rebatejat l'Amèrica del Nord). També hi prengueren part algunes persones vingudes d'Àsia (Japó), Pacífic (Illes Hawaii) i Europa (Anglaterra i Catalunya).

La reunió es va fer a la riba del riu Cheakamus, a la «North Vancouver Outdoor School», en plena Vall del Paradís, a l'ombra d'elevades muntanyes i d'arbres més que centenaris, en una zona ben característica dels boscos humits de la costa nord-oest del continent americà (l'anomenat «Pacific Northwest»). Avui, aquests ecosistemes, on encara hi podem trobar arbres de 800 i 1000 anys de vida, són en greu perill a causa de les continuades agressions de les companyies fustaneres i la seva política de tala indiscriminada, que es tradueix en extenses àrees deforestades totalment, amb greus conseqüències ecològiques.

Era la tercera vegada que es reunia un Congrés d'aquestes característiques. La primera vegada que va tenir lloc un Congrés Bioregional a nivell continental -NABC-I- va ser del 21 al 25 de maig de 1984. L'esdeveniment va ocórrer justament al Nord de Kansas City, a Excelsior Springs, en el marc de les prades conegudes formalment com el Nord-oest de Missouri. Allí s'aplegaren gairebé 200 persones que, en finir la trobada, retornaren al lloc on vivien amb la sensació no solament de saber què vol dir la paraula bioregional, sinó també que al seu entorn estava creant-se una mena de moviment nou.

La segona vegada que es va reunir el Congrés Bioregional de Nord-Amèrica -NABC-II- va ser entre el 25 i el 29 d'agost de 1986, al Camp Innisfree, situat al bell mig de les «Sleeping Bear Dunes National Lake Shore», situades a les rodalies del llac Michigan, a la regió dels Grans Llacs.

Bioregió, bioregionalisme.

Bioregió, bioregionalisme. Estranyes paraules per als que vivim a l'Europa mediterrània. Però, realment, què signifiquen?. Què es vol donar a entendre amb elles?.

Etimològicament, bio prové de la paraula grega que fa referència a la vida; regió vé del llatí «regere» o territori a ser manegat. És a dir, una bioregió seria un territori viu, un lloc delimitat per les formes que adopta la vida, per la seva topografia, pels seus biota, ... una regió manegada per la Natura.

Es podria dir, doncs, que una bioregió és una àrea o territori definit per les seves característiques geogràfiques i naturals i habitat per comunitats vegetals i animals (entre elles les comunitats humanes) amb trets diferencials dels territoris que l'envolten. Anàlogament, es podria dir que el bioregionalisme vol ser el manegament d'un territori amb criteris que respectin la vida o, en d'altres paraules, el manegament sostingut d'un territori.

Per Berg (1982) i Berry (1984), les bioregions són àrees geogràfiques que tenen característiques comunes de sòl, clima, conques hidrogràfiques i plantes i animals nadius, que existeixen en el si de la biosfera planetària com úniques i com parts que hi contribueixen intrínsecament. Una bioregió és un àrea geogràfica identificable on interaccionen els sistemes vius i que és relativament autosostinguda en els sempre renovats processos de la Natura. Al seu si hi té lloc la plena diversitat de les funcions de totes les formes possibles de vida, no tant com individus o espècies o com éssers orgànics, sinó com a comunitat que inclou tots els components físics i orgànics de la regió.

Segons Berg i Dasmann (1977), una bioregió pot ser determinada inicialment a partir de la climatografia, la fisiografia, la geografia dels animals i de les plantes, la història natural i altres ciències naturals descriptives. Però qui millor descriu els llimdars definitius d'una bioregió són les mateixes persones que hi han viscut i que hi viuen, i ho fan amb el coneixement humà de les realitats de viure en un lloc. En cada lloc concret i diferenciat del planeta es manifesten distintes formes específiques de ressonància entre les coses vives i els factors que les influencien. Descobrir i descriure aquesta ressonància és una manera de definir una bioregió. Les bioregions no són definides per imaginàries línies rectes com fan els humans, sinó que són definides pel clima i pel relleu, que fan cada determinada part del planeta distinta i única. Les formes de vida local, les cultures, les tradicions i les expectatives de futur reflecteixen cada lloc particular del planeta en el qual estan arrelades.

Per Judith Plant (1986), bioregionalisme vol dir aprendre a esdevenir nadiu al lloc on es viu, adaptant-se al lloc concret i no adaptant el lloc als nostres gustos particulars. És viure dins d'uns llimdars i fer-ho amb els béns comuns del lloc, creant un modus de vida que pugui ser transmès a les futures generacions.

Per Kirkpatrick Sale (1985), una bioregió és una part de la superfície de la Terra, amb uns límits aproximats determinats per dictats naturals més que no pas dictats humans, diferenciant-se d'altres àrees per les seves característiques de flora, fauna, aigües, clima, sòls i relleus, i per les característiques dels assentaments humans i cultures que s'hi han

desenvolupat. La tasca crucial rau en comprendre el lloc, el lloc específic i immediat on es viu. Es tracta d'estar en contacte amb els seus sòls particulars, les seves aigües, els seus vents, ...aprendre els seus sistemes, les seves capacitats, els seus límits, fer dels seus ritmes els nostres models, de les seves lleis la nostra guia, dels seus fruits la nostra recompensa. Això és, en essència, el bioregionalisme.

Per Peter Berg i Raymond Dasmann (1977), bioregionalisme significa aprendre a viure en un lloc, en un àrea que ha estat ultratjada i/o desballestada per agressions passades als sistemes naturals. Implica esdevenir nadius en un lloc mitjançant adonarnos de les relacions ecològiques particulars que s'efectuen dins i a l'entorn d'ell. Significa entendre les activitats dels sistemes naturals i desenvolupar comportaments socials que enriqueixin la vida d'aquest lloc, restaurin els sistemes que suporten la vida i estableixin uns models de vida social ecològicament sostenibles en el seu si. Dit breument, implica esdevenir plenament vius en un lloc i amb un lloc. Implica fer-nos membres d'una comunitat biòtica i deixar de ser els seus explotadors.

Una de les persones que més bé sintetitza el que es vol expressar quan es parla de bioregionalisme és David Haenke (1984), un dels impulsors del «Ozark Area Community Congress». La realitat bioregional, segons Haenke, és la pauta profunda de com la Mare Terra treballa i s'organitza. El bioregionalisme és la consciència que les bioregions són sistemes globals que es componen de diversos subsistemes integrats, governats per lleis i principis ecològics. El bioregionalisme reconeix que els humans, en tant que espècie entre d'altres, han de treballar en cooperació amb aquestes lleis i principis. Les lleis i principis ecològics són la base per dissenyar sistemes humans (agrícoles, tecnològics, econòmics i polítics) viables a llarg termini. A través del bioregionalisme estem començant a entendre la realitat bioregional, però solament en una forma minsa i incompleta. El bioregionalisme és l'intent més profund de traduir els nostres millors coneixements de la Terra i els seus sistemes naturals en una organització humana en tant que valor, cultura, praxis, cançó, dansa i pregària.

Naixement i història del Bioregionalisme

La història del bioregionalisme com a tal s'inicia a la primeria dels anys 70. Aquest simple fet demostra quant de temps la gent que viu en el marc dels actuals estats-nació industrialistes, altament ecocides, ha tardat a iniciar la construcció d'un nou sistema global de pensament i d'actuació per fer la volta, guarir els danys i assentar la societat humana sobre bases ecològiques.

Neix als Estats Units d'Amèrica, entre els anys 1973 i 1974, quan la *Planet Drum Foundation* inicia la publicació dels primers escrits de Peter Berg, Gary Synder, Raymond Dasmann i d'altres, i contribueix a la creació de la primera organització bioregional: la «Frisco Bay Mussel Group», amb la finalitat d'alertar els habitants de la badia de San Francisco dels atemptats que s'havien comès i s'estaven cometent sobre la resta de la comunitat biòtica de la zona i, alhora, de suggerir estratègies per rehabilitar la badia.

No obstant, com assenyala Parsons (1985), el primer que va fer servir la paraula Bioregió va ser el poeta i biogeògraf (sense títol acadèmic) canadenc Allen Van Newkirk, en un article titulat «Bioregions: Toward a Bioregional Strategy for Human Cultures», publicat primer a *Environmental Conservation* i, més tard, a *Coevolution Quarterly*.

Però ha estat, sense cap mena de dubtes, Berg (1977) qui ha fet més per popularitzar la paraula i el seu significat, sobretot a partir de la publicació de l'article «Strategies for Reinhabiting the Northern California Bioregion» en una revista de petita tirada de la Badia de San Francisco i, justament amb Dasmann (1977), «Reinhabiting California a *The Ecologist*».

Una de las primeres publicacions bioregionals va aparèixer l'any 1978 sota els auspicis de la *Planet Drum Foundation*. Es titulava «Reinhabiting a Separate Country: A Bioregional Anthology for California». Aquesta publicació, juntament amb la revista de la *Planet Drum Foundation*, titulada irreverentment «Raise The Stakes», constitueixen el millor aplec d'escrits sobre bioregionalisme.

La publicació de la novel·la *Ecotopia* (Callenbach, 1975) també va contribuir en gran manera a divulgar la idea del bioregionalisme. *Ecotopia*, aquell imaginari país de la costa oest americana que comprèn el que avui són els Estats d'Oregon, Washington i el Nord de Califòrnia, i que tan bé ens ha descrit el corresponal de *Times Post*, William Weston, que va ser convidat, l'any 1989, a fer una estada de sis setmanes al país dels ecotopians i les ecotopianes. És el primer nord-americà que entra a *Ecotopia* des que, l'any 1980, aquest país es va separar de la federació d'estats que una vegada havien format els Estats Units d'Amèrica. Aquest és el marc, i W. Weston el protagonista de la famosa novel·la (esdevinguda un èxit editorial, publicada en molts idiomes, però no en català, val a dir-ho) que, segons el mateix Callenbach, ha vingut a ocupar un forat en el pensament contemporani que mancava omplir, és a dir, la visió del que podria ser la vida si abandonéssim d'una vegada per sempre la nostra actitud d'explotar la Natura i ens proposéssim d'intentar viure en harmonia amb ella, com si fos la nostra llar.

A *Ecotopia* van seguir *Ecotopia Emerging* i *the Ecotopian Encyclopedia for the 80's: A Survival Guide to the Age of Inflation*, on l'autor explica l'existència actual de tecnologies (eines, màquines, maneres de fer i d'organització) per transformar les formes de vida actuals, malversadores i expoliadores d'altres maneres de fer ecològicament autosostingudes (Callenbach, 1980 i 1981).

També la publicació del Mapa de Províncies Biogeogràfiques del Món, realitzat per Udvary (1975), a petició de R. Dasmann i dissenyat pel geògraf Ted Oberlander, i que va ser publicat per *Next Whole Earth Catalog*, va significar una contribució important al desenvolupament de la consciència bioregional. Aquest mapa va ser encomanat per la IUCN i la UNESCO amb finalitats conservacionistes.

A finals de la dècada dels anys 70, David Haenke començà a donar voltes a la idea de crear una nació paralel·la, no oficial, no declarada, ecològica, ..., la nació anomenada dels Ozarks, inspirada força en les idees expresades per Callenbach a les seves obres. És també D. Haenke un dels principals impulsors dels primers Congressos Bioregionals, a nivell de Bioregió, a Nord-Amèrica. Així, ja a la tardor de 1980, té lloc la I Trobada

Bioregional a la regió dels Ozarks: l'anomenat Ozark Area Community Congress OACC-I, on hi participen 175 persones, iniciant-se la publicació de la revista *Ozarkia* que esdevé el vincle principal de comunicació entre els bioregionalistes.

Va ser a la segona trobada bioregionalista dels Ozarks (el OACC-II), l'octubre de 1981, quan la crida feta, ja a l'any 1976, per Peter Berg, *Ampbe Towards Continent Congress*, es tradueix en la convocatòria del 1er. Congrés Bioregional a nivell de continent nord-americà (el qual es reunirà a la primavera de 1984).

La dècada dels anys 80 significa el sorgiment massiu d'escrits bioregionalistes, molts dels quals han vist la llum a la revista *Rain* (actualment desapareguda com a publicació independent, però que s'ha fusionat formalment amb *Tranet Newsletter-Directory*, que era el full d'expressió de la Transnational Network for Alternative Technology, originant la nova publicació *Rain-Tranet* amb el subtítol *Planet, Community, and Person Working Toward Sustainability and Local Self-Reliance*. També la revista *Rain* començà, a partir del número corresponent a octubre-novembre de 1982, la publicació del *Pacific Northwest Bioregion Report*.

Va ser sota els auspicis de la Solar Bussines Office de l'Estat de Califòrnia (essent-ne governador el liberal Jerry Brown) quan es desenvolupà un treball d'elaboració de les bases per a una planificació energètica bioregional. Aquest treball es va publicar amb el títol *Renewable Energy and Bioregions: a New Context for Public Policy* (Berg i Tukel, 1980).

No es pot deixar de citar, però, una trilogia bàsica de textos de la *Planet Drum Foundation* aplegats sota el títol de *Eco-Decentralist Design*. Eren: *Figures of regulation: Guides For rebalancing Society with the Biosphere* (Berg, 1982), *Toward a Bioregional Model: Clearing Ground of Watershed Planning* (Tukel, 1982), *Reinhabiting Cities and Towns: Designing for a Sustainability* (Todd i Tukel, 1981).

També la revista *Coevolution Quarterly*, publicada per la *Whole Earth Catalog*, contribueix a la difusió del bioregionalisme. Es pot destacar el treball de Dodge (1981) titulat *Living by life: some Bioregional Theory and Practice*, on l'autor no es preocupa tant de definir el que és, sinó que menciona alguns elements constitutius del bioregionalisme i algunes possibilitats de dur-los a la pràctica.

L'element central, segons Dodge, és la importància concedida als sistemes naturals, tant com a font d'aliment físic com en tant que cos de metàfores amb les quals els esperits es sostenen. Així, cita com a criteris per determinar una bioregió: el canvi biòtic, els aqüífers i conques hidrogràfiques, la forma del territori, l'altitud sobre el nivell del mar, la cultura i la fenomenologia, les influències psicofísiques dels llocs, etc.

Un altre element del bioregionalisme, és el seu component llibertari, anarquista, en el sentit de descentralització política, autodeterminació i autogestió, equitat social i autososteniment interdependent. El tercer element és l'esperit. El bioregionalisme fa seva la connexió entre el món natural i la ment humana.

La combinació d'aquests tres elements constitueix, segons Dodge, una manera d'organització social descentralitzada i autodeterminada, una cultura basada en integritats biolò-

giques, i una societat que honora i ajuda al desenvolupament espiritual dels seus membres.

Quan a les possibilitats de dur aquestes nocions a la pràctica, Dodge afirma que la pràctica bioregional pot prendre tantes formes com la imaginació suggereixi. A tall d'exemple cita la resistència i la innovació. Resistència contra la destrucció contínua dels sistemes naturals. Innovació en l'establiment de relacions harmòniques entre la persona humana i el món natural; és a dir, en la forma de rehabilitar el nostre petit planeta amenaçat per la folia industrialista.

Més recentment, però, tot el pensament bioregional ha estat aplegat per Sale (1985), secretari de l'E.F.Schumacher Society nord-americana, en el llibre *Dwellers in the Land: The Bioregional Vision*.

Partint de les cultures hel·lèniques més antigues, i de totes les societats caçadores-recol·lectores descobertes, i estudiades antropològicament fins ara, que tenien en la Terra (Gaia-la mare Terra) la seva divinitat central, i on les persones es consideraven elles mateixes habitants d'un món viu (concepció de més de trenta mil anys d'història, en comparació amb els pocs centenars d'anys en què la persona humana s'ha considerat superior al món natural), Kirkpatrick Sale explica com es va anar destruint la vella, simple i natural unitat entre la persona humana i la natura i com va anar sorgint l'actual concepció del món, més preocupada pel domini i l'explotació que per la sustentació, més preocupada per les riqueses del subsòl que per la riquesa del sòl, més preocupada pel manteniment de la burocràcia i de la jerarquia que pels ecosistemes i pels hàbitats; fins arribar a la societat actual, on la deesa Gaia ha estat suplantada per la deesa Ciència/Tecnologia per controlar i manipular la natura. I tot això amb un seguit de conseqüències, no solament per a les institucions de la societat, —com l'escola de Frankfurt i altres han demostrat a bastament: el domini de la Natura implica el domini de la persona humana (Horkheimer)—, sinó que, en darrera instància, dóna lloc a desastres ecològics que posen en perill la continuïtat de la vida sobre la Terra.

Una gran part del treball és dedicada a explicar el paradigma bioregional contraposant-lo al paradigma científic-tecnològic en el qual es basen les societats industrialistes (Taula), i a desenvolupar el Projecte Bioregional, basant-se en aportacions del passat (Frederick Jackson Turner, Lewis Mumford, Howard Odum, National Resources Committee, etc.), com en corrents actuals (separatisme, regionalisme,...) i en visions de futur (el bioregionalisme és només una manera de començar a imaginar, dissenyar i crear el futur tan aviat com sigui possible).

TAULA
Comparació paradigmes bioregional i científic-tecnològic

	Paradigma bioregional	Paradigma científic-tecnològic
Escala	Regió Comunitat	Estat Nació/món
Economia	Conservació Estabilitat Autosuficiència Cooperació	Explotació Creixement Economia mundial Competició
Forma de govern	Descentralització Complementarietat Diversitat	Centralització Jerarquització Uniformitat
Societat	Simbiosi Evolució Divisió	Polarització Creixement/violència Monocultura

El Bioregionalisme és a Amèrica del Nord una nova manera d'entendre i de viure la vida, una nova manera de fer i, en darrer terme, un nou moviment social que qüestiona l'arrel mateixa de la crisi ambiental continuada que la societat industrial ha provocat, primer, a determinades zones del planeta (entre elles a Europa i a Nord-amèrica) i ara continua provocant, però ho fa a nivell de practicament tot el planeta.

En una paraula, el bioregionalisme és una nova concepció del món que deixa enrera el malson antropocèntric que ha caracteritzat les societats humanes més recents i que recupera la visió biocèntrica, avalada per milers d'anys d'història de la humanitat.

Però no és solament una concepció del món, sinó que aquesta concepció del món es tradueix en una pràctica que es desenvolupa ara mateix, sense esperar l'arribada ni d'un dia, ni d'un fet a partir del qual tot sigui diferent.

Aquesta pràctica consisteix bàsicament en (BERG, 1986):

- restaurar i mantenir els sistemes naturals,
- crear vies benignes per satisfer les necessitats humanes bàsiques,
- trobar maneres de donar suport a les persones que es dediquin a activitats de rehabilitació.

La necessitat de recuperar l'arrelament de la persona humana a la Terra —arrelament que ens ha estat expropiat des del naixement de la cultura industrialista (entenen-la com la culminació d'un llarg procés, de mil-lenis de durada, durant el qual s'han anat assentant els sistemes de domini sobre les persones, les comunitats i la natura) fa que el Bioregionalisme qüestioni les mateixes fronteres establertes a l'Amèrica del Nord, tant entre països com entre estats, i que intenti recuperar les divisions establertes ancestralment per aquelles comunitats que les varen habitar, de forma sostenible, durant molts mil-lenis. Es tracta, en definitiva, d'elaborar i dur a la pràctica una nova divisió territorial basada en les Bioregions (ABERLEY, 1986).

Referències bibliogràfiques

- ABERLEY, D. (Gen-Feb. 1986), B.C.'s Northwest: A Bioregional Study, *The New Catalyst*, 1, 2, pp 8-9.
- BERG, P. (1976), Amble Towards Continental Congress, *Planet Drum Bundle*, 4.
- BERG, P. (1977), Strategies for Reinhabiting the Northern California Bioregion, *Serialtim: The Journal of Ecotopia*, 1, 3, pp 2-8.
- BERG, P. (1982), FIGURES OF REGULATION, Guides for Re-Balancing Society with the Biosphere, San Francisco, Planet Drum Foundation.
- BERG, P. (estiu 1986), Growing a Life-Place Politics, *Raise The Stakes: The Planet Drum Review*, 12, pp 9-12.
- BERG, P. & DASMANN, R. (Des. 1977), Reinhabiting California, *The Ecologist*, 7, pp 399-401.
- BERG, P. & TUKEL, G. (1980), RENEWABLE ENERGY AND BIOREGIONS: A New Context for Public Policy, San Francisco, Planet Drum Foundation.
- BERRY, T. (1984), BIOREGIONS: The Context for Reinhabiting the Earth, New York, Riverdale Center for Religious Research.
- CALLENBACH, E. (1975), ECOTOPIA: The Journal of Edward Weston, Berkeley, Banyan Tree Books.
- CALLENBACH, E. (1980), THE ECOTOPIAN ENCYCLOPEDIA FOR THE 80'S: A Survival Guide for the Age of Inflation, Berkeley, Or'Books.
- CALLENBACH, E. (1981), ECOTOPIA EMERGING, Berkeley, Banyan Tree Books.
- DODGE, J. (hivern 1981), Living by Life: Some Bioregional Theory and Practice, *CoEvolution Quarterly*, 32, pp 6-12.
- HAENKE, D. (1984), ECOLOGICAL POLITICS AND BIOREGIONALISM, Drury. Montana, New Life Farm.
- PARSONS, J.J. (Feb. 1985), On Bioregionalism and Watershed Consciousness, *The Professional Geographer*, 37, 1, pp 1-6.
- SALE, K. (1985), DWELLERS IN THE LAND: The Bioregional Vision, San Francisco, Sierra Club Books.
- TODD, J. & TUKEL, G. (1981), REINHABITING CITIES AND TOWNS: Designing for Sustainability, San Francisco, Planet Drum Foundation.
- TUKEL, G. (1982), TOWARD A BIOREGIONAL MODEL: Clearing Ground for Watershed Planning, San Francisco, Planet Drum Foundation.
- UDVARY, M. (1975), A CLASSIFICATION OF THE BIOGEOGRAPHICAL PROVINCES OF THE WORLD, Morges, Suïssa, International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources.

A tots els qui han participat en la redacció i la composició, en la correcció i la revisió i en l'edició dels números 16, 17, 18, 19 i 20, que formen el volum IV de «Treballs de la Societat Catalana de Geografia» corresponent a l'any 1989, i d'una manera especial a Enric BERTRAN, Lluís CASASSAS, Montserrat CUXART, Enric MENDIZÀBAL i Oriol NEL·LO que hi han participat més directament, la Junta de Govern de la Societat Catalana de Geografia vol expressar-los el seu agraïment.